

Temanotat

Tadsjikistan: Generell bakgrunnsinformasjon

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet, Utlendingsnemnda og Justis- og beredskapsdepartementet til enhver tid har behov for kunnskap om for å kunne løse sine oppgaver.

Landinfos rapporter og temanotater er basert på opplysninger fra både offentlige og ikke offentlige kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder. Kilder som av ulike grunner ikke ønsker å bli offentliggjort, er ikke nevnt ved navn.

Opplysningene som blir lagt fram i rapportene og temanotatene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos rapporter og temanotater er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som rapportene omhandler.

© Landinfo 2013

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Storgata 33 A

Postboks 8108 Dep

N-0032 Oslo

Tel: 23 30 94 70

Fax: 23 30 90 00

E-post: landinfo@landinfo.no

www.landinfo.no

Temanotat **Tadsjikistan: Generell bakgrunnsinformasjon**

SUMMARY

Tajikistan is a small, landlocked, mountainous country located in Central Asia. It is the poorest of the former Soviet Republics. 47 % of the population live below the official poverty line, according to numbers from 2009. About half of the male population works abroad, making Tajikistan the most remittance-dependant country in the world. The population in Tajikistan is 7.6 million. The majority are ethnic tajiks, who speak a Persian language closely related to Persian which is spoken in Iran. Minorities include Uzbeks (15 %) and Russians (1 %). More than 90 % of the population is Muslim, most of them Sunni Muslims belonging to the Hanafi school of thought.

From 1992 – 1997 Tajikistan experienced a devastating civil war. After 1997 there has been a relative calm, but from time to time there has been tense situations, for example in the summer of 2012 when security forces conducted an operation in the autonomous region of Gorno-Badakhshan in response to the murder of a local security chief. The unofficial number of dead was 70 soldiers, militants, and civilians.

There are serious human rights problems in Tajikistan. This includes the use of torture by law enforcement officials, restrictions on the freedom of religion and media, harassment and intimidation of journalists, and violence against women.

SAMMENDRAG

Tadsjikistan er ett av de fem sentralasiatiske landene (Kasakhstan, Kirgisistan, Tadsjikistan, Turkmenistan, Usbekistan) som tidligere tilhørte Sovjetunionen. Landet er omsluttet av land på alle kanter, og består nesten utelukkende av fjell. Tadsjikistan er det fattigste landet i det tidligere Sovjetunionen, og ifølge tall fra 2009 lever 47 % av befolkningen under fattigdomsgrensen. Omtrent halvparten av den voksne, mannlige befolkningen arbeider i utlandet, noe som gjør Tadsjikistan til det landet i verden som er mest avhengig av overføringer fra utlandet. Innbyggertallet er på 7,6 millioner. Størsteparten av befolkningen er etniske tadsjikere som snakker et persisk språk, nært beslektet med farsi som snakkes i Iran. De største minoritetene er usbekere (15 %) og russere (1 %). Mer enn 90 % av befolkningen er muslimer. De fleste av dem er sunnimuslimer og bekjenner seg til Hanafi-grenen av sunni-islam.

Fra 1992 – 1997 opplevde Tadsjikistan en ødeleggende borgerkrig. Etter 1997 har situasjonen vært forholdsvis rolig, men det har til tider vært spente situasjoner, for eksempel sommeren 2012 da tadsjikiske sikkerhetsstyrker gjennomførte en operasjon i den autonome regionen Gorno-Badakhshan som svar på drapet på en regional sikkerhetssjef. Ifølge uoffisielle tall ble 70 soldater, militante og sivile drept i operasjonen.

Det er alvorlige problemer når det gjelder menneskerettigheter i Tadsjikistan, blant annet rapporteres det om bruk av tortur, manglende religionsfrihet, trakassering og trusler mot journalister, og vold mot kvinner.

INNHold

1. Generelle forhold.....	5
1.1 Geografi.....	5
1.2 Folketall og etnisk sammensetning.....	5
1.3 Språk.....	5
1.4 Økonomi.....	6
1.5 Religion	7
2. Historisk utvikling	8
2.1 Fra sovjetrepublikk til selvstendighet.....	8
2.2 Borgerkrigen på 1990-tallet.....	8
2.3 Tiden etter borgerkrigen	9
2.4 Økende uro utover på 2000-tallet	10
3. Generelt om Menneskerettighetssituasjonen	11
3.1 Ytringsfrihet	11
3.2 Religionsfrihet	11
3.3 Bruk av tortur	12
3.4 Forholdene i fengslene	14
3.5 Rettsvesenet.....	14
3.6 Dødsstraff	14
4. Situasjonen for spesifikke grupper.....	15
4.1 Religiøse	15
4.1.1 Hizb-ut-Tahrir	15
4.1.2 Andre religiøse minoriteter	15
4.2 Etniske minoriteter	16
4.2.1 Usbekere.....	16
4.2.2 Russere	18
4.3 Kvinner	18
4.4 Journalister	19
4.5 Seksuelle minoriteter	20
5. Referanser.....	22

1. GENERELLE FORHOLD

1.1 GEOGRAFI

Tadsjikistan er ett av de fem sentralasiatiske landene (Kasakhstan, Kirgisistan, Tadsjikistan, Turkmenistan, Usbekistan) som tidligere tilhørte Sovjetunionen. Landet erklærte seg som uavhengig republikk 9. september 1991.

Tadsjikistan grenser mot Usbekistan og Kirgisistan i vest, mot Kina i øst og mot Afghanistan i sør. Landet er omsluttet av land på alle kanter, og består nesten utelukkende av fjell. Over halvparten av landmassen ligger over 3000 meters høyde. I nordvest strekker landet seg inn i den tett befolkede Fergana-dalen som deles mellom Kirgisistan, Usbekistan og Tadsjikistan. Høye fjell skiller dette området fra den sydvestre delen av landet, der hovedstaden Dusjanbe ligger. I øst ligger det autonome området Gorno-Badakhshan som er fattig, isolert og tynt befolket (Landguiden c).

1.2 FOLKETALL OG ETNISK SAMMENSETNING

Folketallet i Tadsjikistan er på 7,6 millioner (2011-tall). Det store flertallet av befolkningen i Tadsjikistan er etniske tadsjikere. Av minoriteter er det usbekere som utgjør den største gruppen, mens de fleste russere forlot landet på 1990-tallet. Tadsjikere utgjør, ifølge en måling fra 2000, 80 % av befolkningen, mens usbekere utgjør 15 %, og russere kun 1 %. I tillegg fins det flere mindre etniske grupper som turkmenere og tatarer. Til sammen er det rundt 80 ulike etniske grupper i Tadsjikistan (Landguiden a).

Tadsjikerne er et persisk folk, noe som skiller dem fra de øvrige store folkegruppene i Sentral-Asia (usbekere, kirgisere, turkmenere og kasakher) som er av tyrkisk opprinnelse. Omtrent like mange etniske tadsjikere bor i nabolandene som i selve Tadsjikistan, først og fremst i Afghanistan og Usbekistan. I tillegg er det anslått at rundt 1,5 millioner tadsjikere arbeider utenfor landets grenser, først og fremst i Russland, noe som tilsvarer en tredjedel av befolkningen i arbeidsfør alder (Landguiden a).

I byen Kodzjent i det nordlige Tadsjikistan er usbekere i flertall, mens byene Bukhara og Samarkand i Usbekistan er viktige tadsjikiske kulturelle sentre (Landguiden a).

På grunn av det utilgjengelige og fjellrike terrenget har innbyggerne levd isolert fra hverandre, noe som har bidratt til at nasjonalfølelsen er forholdsvis lav. Mange føler derfor en sterkere lojalitet til regionen og klanen (se kapittel 2.1) enn til den tadsjikiske staten (Landguiden a).

Tadsjikistan er i liten grad urbanisert, og så mye som tre firedeler av befolkningen bor på landsbygda (Landguiden a).

1.3 SPRÅK

Tadsjikisk tilhører de iranske språkene, og er nært beslektet med farsi, som snakkes i Iran. Tadsjikisk ble skrevet med arabiske skrifttegn frem til 1928, da man begynte å

ta i bruk det latinske alfabetet. I 1940 ble kyrilliske skrifttegn innført, og det er fortsatt i bruk i dag (Landguiden a).

Tadsjikisk har vært offisielt språk siden 1989, mens russisk har status som språk for interetnisk kommunikasjon (Landguiden a). I 2009 ble det vedtatt en ny lov der det kreves at alle offentlige dokumenter kun skal være skrevet på tadsjikisk, samt at alle statlige ansatte skal beherske tadsjikisk språk (RFE/RL 2009). I 2012 kom det i tillegg nye krav som gjorde det obligatorisk å beherske tadsjikisk for å stille som kandidat ved nasjonale og lokale valg (RFE/RL 2012a).

Ifølge en rapport fra 2009 er russisk mye brukt i Dusjanbe og andre store byer, blant intelligentsiaen og blant den politiske og økonomiske eliten, og brukes også til kommunikasjon mellom de forskjellige etniske gruppene (Naval Postgraduate School 2009, s. 9). Imidlertid er det opplyst i en artikkel fra Eurasianet fra 2012 (Parshin 2012b) at russisk er i sterk tilbakegang i Tadsjikistan, blant annet som følge av utvandringen av etniske russere og høyt utdannede tadsjikere under borgerkrigen på 1990-tallet (se kapittel 2.2). Ifølge forfatteren av artikkelen har dette negative følger for den tadsjikiske økonomien. Manglende russiskkunnskaper gjør at tadsjikere som jobber i Russland ofte får dårligere betalte jobber enn de ville fått dersom de hadde snakket bedre russisk. Imidlertid står det også i artikkelen at kunnskap i russisk språk fortsatt gir prestisje blant eliten i Dusjanbe, og russiskspråklige skoler er fortsatt populære, da de regnes som bedre enn de tadsjikiske.

Blant dem som ikke er etniske tadsjikere er det mange som ikke behersker tadsjikisk. Dette skal også gjelde for en del etniske tadsjikere (Landguiden a).

I Pamir snakkes det ulike lokale dialekter av farsi, som språklig er forskjellig fra tadsjikisk (Naval Postgraduate School 2009, s. 10).

1.4 ØKONOMI

Tadsjikistan er den fattigste av de tidligere Sovjetrepublikkene. En undersøkelse fra 2011 viste at 26 % av barna i Tadsjikistan lider av sult og feilernæring, og at to tredjedeler av befolkningen på landsbygda lever under fattigdomsgrensen (Foroughi 2012).

Under Sovjettiden var landet avhengig av subsidier og handel med de andre sovjetrepublikkene. Sovjetunionens sammenbrudd fikk derfor svært negative konsekvenser for økonomien. Utvandringen av mange høyt utdannede¹, samt borgerkrigen fra 1992-1997 (se kapittel 2.2), førte til en ytterligere forverring av den økonomiske situasjonen.

Økonomien er dominert av bomullsdyrking og aluminiumsproduksjon. På 2000-tallet ble pengeoverføringer fra tadsjikiske gjestearbeidere i utlandet en stadig viktigere del av økonomien (Landguiden b). Høy arbeidsledighet har ført til at om lag halvparten av den voksne, mannlige befolkningen har reist til utlandet for å arbeide, hovedsakelig til Russland (UD 2012). Ifølge tall fra Verdensbanken (som sitert i Eurasianet 2012) fra november 2012 utgjorde overføringer fra arbeidsmigranter i

¹ Mange russere forlot Tadsjikistan etter uavhengigheten, noe som skapte store problemer både økonomisk og innen utdanningssektoren, da de etniske russerne i stor grad var høyt utdannede og innehadde nøkkelposisjoner i samfunnet (Landguiden a).

utlandet hele 47 % av bruttonasjonalproduktet. Dette gjør Tadsjikistan til det landet i verden som er mest avhengig av overføringer fra utlandet.

Tadsjikistan er et viktig transittland for narkotika produsert i Afghanistan på vei til markeder i Russland og Europa, og narkotikasmugling utgjør en stor del av landets kapitalinntekter utenfor den offisielle økonomien. Ifølge beregninger fra FN blir det smuglet om lag 100 tonn heroin gjennom Tadsjikistan hvert år. Den mektige narkotikamafiaen skal også ha kontakter inn i statsapparatet, og mye tyder på at narkotikatrafikken kontrolleres, eller i hvert fall beskyttes, fra høyt hold (Landguiden b).

1.5 RELIGION

Islam er den dominerende religionen i Tadsjikistan. Mer enn 90 % av befolkningen er muslimer (U.S. Department of State 2012a, s. 2). Størsteparten av befolkningen er sunnimuslimer, og bekjenner seg til Hanafi-grenen av sunni-islam, som er kjent for å være tolerant og tilpasningsdyktig. I Pamir, i den sydøstre delen av landet, er innbyggerne ismaili-muslimer, en shia-muslimsk sekt. Disse har Aga Khan som sitt spirituelle overhode. I tillegg finnes det en del russisk-ortodokse, samt små grupper protestanter og jøder (Europa World Plus a).

Det er en økning i antallet praktiserende muslimer, spesielt blant unge (U.S. Department of State 2012a, s. 2). Siden slutten av 1980-tallet har det skjedd en oppblomstring av islamsk tro og praksis i Tadsjikistan. Det har vært en økning i antall moskeer, og islam har fått en sterkere rolle i det offentlige liv, også i myndighetenes symbolbruk. Tadsjikistan har imidlertid forblitt en sekulær stat, og ifølge loven er det forbudt å blande politikk og religion.

Ifølge en undersøkelse fra 2010 ser rundt to tredjedeler av befolkningen på seg selv som religiøse, og omtrent halvparten går regelmessig til moskeen. Omtrent 7 % mener at Tadsjikistan bør bli en islamsk stat (Foroughi 2012, s. 535). Den fornyede interessen for islam er synlig i hele Tadsjikistan, også i hovedstaden Dusjanbe. Eksempler på dette er at det i noen områder ikke lenger er mulig å kjøpe alkohol eller tobakk og at flere kvinner dekker seg til nå enn tidligere (Fayz 2010).

Islamic Renaissance Party (IRP) er, som følge av fredsforhandlingene i 1997 (se kapittel 2.2), det eneste lovlige islamistiske partiet i de tidligere sovjetiske republikkene i Sentral-Asia. IRP er også det eneste partiet som er i reell opposisjon til myndighetene (Naval Postgraduate School 2009, s. 24). IRPs deltakelse i landets politiske liv har lenge sikret at man har klart å fange opp religiøse strømninger som ellers kunne beveget seg i mer radikal retning. I 2012 har man imidlertid sett en sterkere undertrykking av religion generelt, også av IRP, noe som kan ha sammenheng med det kommende presidentvalget i 2013 (UD 2012).

2. HISTORISK UTVIKLING

2.1 FRA SOVJETREPubLIKK TIL SELVSTENDIGHET

Området som i dag utgjør Tadsjikistan har siden 1800-tallet vært en del av det russiske imperiet. I 1918 ble de nordlige delene av Tadsjikistan innlemmet i Sovjetunionen. De sørlige delene av Tadsjikistan, med Dusjanbe, ble ikke en del av Sovjetunionen før i 1921. En egen tadsjikisk sovjetrepublikk ble opprettet først i 1929. Selv om sovjetstyret brakte med seg sosiale og økonomiske fordeler for landet, var levestandarden også lav under sovjettiden (Europa World Plus b).

Under sovjettiden ble Tadsjikistan styrt fra Moskva, men da sentralmakten begynte å bli svakere utover på 1980-tallet, kom de regionale interessene til syne. Grunnet Tadsjikistans særegne geografi, der størsteparten av landet består av fjell, og der de enkelte delene av landet kan være helt avskåret fra hverandre i vinterhalvåret, har mange en sterkere lojalitet til sin region og klan enn til den tadsjikiske staten. Klanene i Tadsjikistan er basert på regional identitet (Naval Postgraduate School 2009, s. 23).² Regionene spiller derfor en helt sentral rolle, både når det gjelder politikk, økonomi og det sosiale livet, og dette var en del av bakgrunnen for borgerkrigen som utspant seg på 1990-tallet.

2.2 BORGERKRIGEN PÅ 1990-TALLET

Tadsjikistan erklærte seg som selvstendig republikk 9. september 1991.

Like etter selvstendigheten brøt det ut borgerkrig i Tadsjikistan. Selv om de verste krigshandlingene foregikk i 1992, var ikke borgerkrigen offisielt over før i 1997, da en fredsavtale ble underskrevet (Atkin 1997; Kort 2004).

Borgerkrigen ble utkjempet mellom tilhengere av det gamle kommunistiske styret og opposisjonen, som bestod av fire politiske grupperinger med ulikt politiske syn: *Democratic Party of Tajikistan (DPT)* var sterkt antikommunistisk og jobbet for sekulære og demokratiske politiske reformer. *Rastokhez (Rebirth)* var et nasjonalistisk parti som hadde som mål å gjenopplive tadsjikisk kultur og tradisjoner. *The Islamic Renaissance Party (IRP)* hadde som endelig mål å etablere en islamistisk stat. Det siste partiet var *La'li Badakhshon (Ruby of Badakhshan)* som kombinerte et ønske om mer demokrati på republikknivå med et ønske om autonomi for Badakhshan. Flesteparten av medlemmene av *La'li Badakhshon* var fra Pamir (Atkin 1997; Kort 2004).

Begynnelsen på borgerkrigen kan dateres til mars 1992. En hendelse der stortingspresidenten (*Speaker of Parliament*) angrep innenriksministeren, som var fra Pamir, utløste demonstrasjoner i Dusjanbe. Hendelsen ble vist på fjernsyn, og førte til at en gruppe på rundt 50 ungdommer fra Pamir samlet seg på en plass i Dusjanbe for å kreve en unnskyldning. Disse ungdommene fikk snart følge av tilhengere av det demokratiske partiet og det islamske partiet, samt tilhengere av *La'li Badakhshon* og

² İdil Tunçer-Kılavuz hevder at det er misvisende å kalle disse regionale nettverkene for klaner, da de ikke er basert på slektskap, men på geografisk bakgrunn og felles interesser. Hun beskriver dem som "... political power networks which aim to control political and economic power within the republic, and gain assets and privileges resulting from this control." (Tunçer-Kılavuz 2009, s. 328).

bønder fra sør. Demonstrasjonene resulterte i en to måneder lang okkupasjon av plassen.

De opprinnelige kravene ble snart glemt og det kom krav om at presidenten og regjeringen måtte gå av. Etter hvert begynte demonstrantene å skaffe seg våpen, og som motsvar delte myndighetene i mai 1992 ut våpen til personer som støttet regjeringen. Dette førte til væpnede sammenstøt og harde kamper i hovedstaden, og mange ble drept.

Den væpnede konflikten i hovedstaden ble løst da presidenten gikk med på å danne en koalisjonsregjering som inkluderte opposisjonen. Imidlertid fortsatte kampene sør i landet, og tusenvis ble tvunget til å flykte, mange av dem til Afghanistan.

Til slutt, etter mange mislykkede fredsforøk og drap på politiske ledere på begge sider, klarte opposisjonen å tvinge presidenten, Rakhmon Nabijev³, til å gå av i september 1992. Imidlertid var opposisjonens seier kortlivet, og styrker som støttet Nabijev klarte ved hjelp av russiske og usbekiske styrker igjen å få kontrollen i slutten av november. Emomali Rahmonov⁴, som i likhet med Nabijev, var medlem av kommunistpartiet og tidligere hadde vært direktør for et kollektivbruk, ble satt inn som ny leder (Payne 1996, s. 381).

De verste stridighetene ble utkjempet i 1992 og 1993. Året etter, i 1994, klarte FN å få i stand fredssamtaler og senere en våpenhvile. Denne våpenhvilen ble imidlertid brutt flere ganger, og først i 1997 tok borgerkrigen offisielt slutt. Da ble det inngått en våpenhvileavtale mellom regjeringen og det som ble kalt den forente tadsjikiske opposisjonen (*United Tajik Opposition, UTO*). Denne våpenhvilen skapte et rammeverk for å kunne inkludere opposisjonen i det politiske systemet. Arbeidet skulle overvåkes av det nasjonale forsoningsrådet (*National Reconciliation Council, NRC*), som bestod av medlemmer både fra regjeringen og fra opposisjonen (Kort 2004, s. 174). Som følge av fredsavtalen kunne den væpnede muslimske opposisjonens leder, Said Abdullah Nori, og andre opposisjonspolitikere vende tilbake fra eksil i utlandet og ta plass i regjeringen. I 1998 ble også forbudet mot islamistiske partier opphevet, noe som gjorde Tadsjikistan til den eneste av de tidligere sovjetrepublikkene i Sentral-Asia som tillot islamistiske partier å operere fritt og også ta plass i regjeringen (Landguiden d).

2.3 TIDEN ETTER BORGERKRIGEN

De neste tre årene etter borgerkrigen kan verken karakteriseres som borgerkrig eller fred, og det var stadige spenninger mellom regjeringen og UTO, samtidig som det i perioder var kamphandlinger mellom forskjellige opprørsgrupper, krigsherrer og regjeringshæren. Det var også flere politiske drap (Kort 2004, s. 174).

I 1998 tok Rahmonov avstand fra Kommunistpartiet og ble i stedet med i Det demokratiske partiet (*People's Democratic Party, PDP*). Han ble gjenvalgt som president i februar 1999, med 97 % av stemmene (Kort 2004, s. 174). Imidlertid ble valget kritisert både av opposisjonen og internasjonale observatører, som mente at

³ Rakhmon Nabijev hadde fra 1982 og frem til han ble tvunget ut av Gorbatsjov i 1985, vært førstesekretær i kommunistpartiet. Nabijev ble valgt som president i november 1991 (Atkin 1997, s. 610).

⁴ I 2007 strøk presidenten den russifiserte endingen –ov i etternavnet sitt som følge av en kampanje for tadsjikifisering av samfunnet, og endret dermed etternavnet sitt til *Rahmon*.

valget var preget av svakheter både når det gjaldt organisering og gjennomføring (BBC 1999).

Terrorangrepet mot USA den 11. september 2001, og den påfølgende amerikanske invasjonen av Afghanistan, førte til et hardere trykk mot islamistiske politikere og mot radikale islamske grupperinger. I 2003 ble flere ledende politikere fra *Islamic Renaissance Party (IRP)* anklaget og dømt for en rekke ulike forbrytelser. I tillegg satte myndighetene i gang tiltak for å slå ned på utenlandske menneskerettsorganisasjoner og øke trykket mot uavhengige aviser.

Det ble avholdt parlamentsvalg i 2000 og i 2005, og nytt presidentvalg i 2006. I samtlige av valgene vant president Rahmonov og hans parti en overveldende seier. Imidlertid ble også alle valgene fordømt av internasjonale observatører. Ifølge OSSE ble opposisjonen systematisk motarbeidet, uavhengige medier ble trakassert og det forekom både manipulasjon og ren valgfusk. Valgene gikk imidlertid forholdsvis rolig for seg (Landguiden d; Europa World Plus c).

2.4 ØKENDE URO UTOVER PÅ 2000-TALLET

Begynnelsen av 2000-tallet var generelt sett rolig i Tadsjikistan. Imidlertid økte spenningen utover mot slutten av 2000-tallet. President Rahmon, som tidligere hadde vært forholdsvis populær i befolkningen, hadde i 2010 mistet mye av sin popularitet. Det var stor misnøye med regjeringen som følge av en mat- og brenselskrise som skapte store problemer for innbyggerne vinteren 2007/08. I tillegg var befolkningen misfornøyd med den utbredte korrupsjonen.

I mai 2009 innledet myndighetene den såkalte ”operasjon valmue”, som offisielt skulle slå ned på produksjonen av narkotika i de østlige delene av landet. I praksis hadde imidlertid operasjonen som mål å ta islamistiske militante som hadde returnert fra Pakistan og Afghanistan. Operasjonen møtte motstand i Gharm- og Tavildaradalen.

I 2010 forverret sikkerhetssituasjonen seg ytterligere etter at 25 militante islamister og slektninger av tidligere krigsherrer fra borgerkrigen rømte fra et fengsel i Dusjanbe. Islamistene søkte tilflukt i Rasht-dalen i det østlige Tadsjikistan⁵, og myndighetene satte derfor i gang en militær operasjon for å fange dem. 60 regjeringsoldater og 20 opprørere ble drept i operasjonen (UD 2012).

Sikkerhetssituasjonen ble ytterligere forverret i siste halvdel av 2012, med uroligheter i det autonome området Gorno-Badakhshjan i den østlige delen av Tadsjikistan. 21. juli 2012 ble nestelederen for GKNB⁶ i regionen drept, og myndighetene la skylden på Tolib Ajumbekov, en tidligere krigsherre som i forsoningsprosessen hadde fått en stilling i grensestyrkene på grensen mot Afghanistan. 24. juli 2012 satte myndighetene i gang en militæraksjon mot Ajumbekov og hans tilhengere i regionhovedstaden Khorog, og gikk inn med rundt 3000 soldater, noe som vakte sinne hos mange i Pamir. Ifølge uoffisielle tall ble rundt 70 soldater, militante og sivile drept. Ajumbekovs tilhengere gikk med på å gi fra seg våpnene etter at myndighetene inngikk en våpenhvile og lovet å utstede

⁵ Rasht-dalen er et av de mest avsidesliggende stedene i Tadsjikistan. Det er hovedsete for den islamske opposisjonen, og selv etter fredsavtalen i 1997 hadde myndighetene begrenset kontroll i området (BBC 2010).

⁶ Arvtageren etter KGB.

amnestier. En annen viktig årsak til at Ajumbekovs tilhengere gikk med på å gi fra seg våpnene var en oppfordring fra Aga Khan, ismailienes spirituelle leder (se kapittel 1.5). Ajumbekov overgav seg til myndighetene den 12. august 2012 (Europa World Plus c). Situasjonen i Gorno-Badakhshjan er nå rolig.

3. GENERELT OM MENNESKERETTIGHETSSITUASJONEN

3.1 YTRINGSFRIHET

Nest etter Kirgisistan er Tadsjikistan det landet som kommer best ut når det gjelder pressefrihet av de tidligere sovjetrepublikkene i Sentral-Asia.

På Reportere uten grensers "World Press Freedom Index" for 2011/2012 er Tadsjikistan rangert som nummer 122 av 179 land, mens Kirgisistan ligger på 108. plass. Til sammenligning ligger Kasakhstan på 154. plass og Usbekistan like under på 157. plass, mens Turkmenistan ligger nesten helt nederst på 177. plass, like over Nord-Korea (Reporters without Borders 2012).

Til tross for dette er det flere problemer knyttet til ytringsfrihet i Tadsjikistan.

Ytringsfrihet er garantert i grunnloven, men dette etterleves ikke i praksis. Myndighetene utøver kontroll over mediene gjennom å gjøre det vanskelig å registrere seg, eller ved å gi "råd" om hva som bør og ikke bør publiseres (Svenska Utrikesdepartementet 2012, s. 4).

Myndighetene har til tider blokkert flere internettsider. Under urolighetene i det autonome området Gorno-Badakhshjan sommeren 2012 (se kapittel 2.4) ble flere nyhetssider, blant annet russiske RIA novosti, tadsjikiske Asia Plus og BBCs russiske nettsider blokkert (RFE/RL 2012b). Også Facebook har ved flere anledninger blitt stengt, senest i november 2012 (RFE/RL 2012d).

Mishandling og trakassering av journalister er vanlig. Det samme er selvsensur (Svenska Utrikesdepartementet 2012, s. 4). Ifølge loven kan fornærmelse av presidenten straffes med fem år i fengsel (U.S. Department of State 2012b, s. 7).

I oktober 2012 ble menneskerettighetsorganisasjonen *Association of Young Lawyers, Amparo* stengt av myndighetene etter å ha blitt dømt for en rekke administrative forseelser, som at de ikke hadde registreringen i orden. Ifølge Human Rights Watch (2012a) var imidlertid stengingen politisk motivert. Amparo jobber med å gi juridisk hjelp til sårbare grupper og etterforsker anklager om tortur.

Til tross for en streng NGO-lovgivning har Tadsjikistan et aktivt sivil samfunn med et mangfold av frivillige organisasjoner (UD 2012, s. 4). Det finnes også uavhengige medier i Tadsjikistan i en liten del av landet, til tross for overnevnte restriksjoner (U.S. Department of State 2012b, s. 8).

3.2 RELIGIONSFRIHET

Religionsfrihet er garantert i grunnloven. Imidlertid har myndighetene innført en rekke restriksjoner på innbyggernes rett til å utøve sin religion, og situasjonen har,

ifølge U.S. Commission on International Religious Freedom, forverret seg de seneste årene (USCIRF 2012, s. 184).

Myndighetene fører en streng kontroll med innbyggernes religiøse liv, helt ned til minste detalj. For eksempel er det lovregulert når, hvor og hvordan religiøse fester og ritualer kan feires, hvor mange gjester som kan bes, hvor mye mat som kan serveres osv. (Bayram 2011). Religiøse organisasjoner må være registrert hos myndighetene, og organisasjoner som ikke registrerer seg eller som av forskjellige grunner nektes registrering, risikerer å bli stengt og medlemmene bøtelagt. Det er også begrensninger på hvor det kan bygges moskeer, hvor store de kan være, samt hvor mange moskeer som kan være registrert innen ett distrikt. Imamer skal oppnevnes av myndighetene, og det er i tillegg begrensninger på hvor det er lovlig å be. Ifølge loven kan muslimer kun be på fire forskjellige steder: I moskeen, på gravlunder, hjemme og ved hellige gravsteder. Det er forbudt for kvinner og personer under 18 år å be i moskeene. Det er også forbudt med hijab på skoler og universiteter (U.S. Department of State 2012a).

Videre er det forbudt med religiøs undervisning i hjemmene, med unntak av at foreldre kan undervise sine egne barn (U.S. Department of State 2012a, s. 3). U.S. Department of State (2012a, s. 5) rapporterer om tre tilfeller der imamer har blitt anholdt fordi de underviste barn i religion uten offentlig godkjenning. I begge tilfellene ble de ilagt en administrativ straff og bøtelagt.

Myndighetene fører en streng kontroll med utgivelse, import og distribusjon av religiøs litteratur, og man risikerer høye bøter for videreformidling av religiøs litteratur som ikke er godkjent av myndighetene (U.S. Department of State 2012a, s. 4, 6).

Myndighetenes restriksjoner rammer i første omgang muslimer, men også religiøse minoriteter, som Jehovas vitner og protestanter, har vært i myndighetenes søkelys (USCIRF 2012, s. 184).

Det er flere religiøse organisasjoner som av myndighetene er klassifisert som ekstremistiske og dermed forbudt. Dette gjelder blant annet de muslimske organisasjonene *Jamaat Tabligh*, *Hizb-ut-Tahrir* og *salafistene* (U.S. Department of State 2012a, s. 1). I tillegg har Jehovas vitner vært forbudt siden 2007 (Bayram 2011). Det har vært flere rettssaker mot medlemmer av disse gruppene, og flere har blitt dømt (se kapittel 4.1.2).

Personer som bryter loven, for eksempel ved å utføre religiøse aktiviteter uten offentlig godkjenning, risikerer høye bøter (Bayram 2011). Deltakelse i ulovlige religiøse organisasjoner eller møter kan straffes med fengselsstraff (USCIRF 2012).

3.3 BRUK AV TORTUR

Bruk av tortur er forbudt, både ifølge grunnloven og straffeloven (Amnesty International 2012c, s. 9-10). Flere kilder, blant annet Human Rights Watch (2012b, s. 7), rapporterer imidlertid om at tortur er utbredt i Tadsjikistan og at straffrihet er et stort problem. FNs spesialrapportør på tortur skriver i sin rapport fra 2013 at "torture and other forms of ill-treatment by law enforcement officers are believed to be often practiced across Tajikistan and are often used to extract self-incriminating evidence, confessions and money" (UN Special Rapporteur on torture 2013, s. 7). Det skjer også ofte at tilståelser som har kommet frem under tortur blir brukt som bevis i

rettssaker (Amnesty International 2011, s. 6). Ifølge Amnesty International (2012b, s. 5) skjer det ofte at anholdte og deres familiemedlemmer ikke klager på mishandling og bruk av tortur i frykt for at dette skal få negative følger for saken, noe som videre bidrar til straffrihet. I en del tilfeller kan vitner til mishandling og tortur være under press for å trekke tilbake forklaringen eller nekte å forklare seg av frykt for represalier.

Tortur og mishandling er utbredt under varetektsfengsling og brukes ofte for å få frem tilståelser eller for å presse folk for penger (Amnesty International 2012b, s. 2). Ifølge en tidligere fange er den eneste måten å unngå mishandling på at slektninger betaler bestikkelser til de ansatte i fengslene (O'Connor 2012). Det har videre blitt rapportert om flere tilfeller der mishandlingen skal ha ført til dødsfall (Amnesty International 2012b s. 3; RFE/RL 2012c).

Både personer som er anklaget for religiøs ekstremisme og personer som er anklaget for alminnelige forbrytelser kan risikere å bli utsatt for tortur. Personer som blir holdt i forvaring hos GKNB er spesielt utsatt for tortur og mishandling, men det er også rapportert om bruk av tortur i varetektsfengsler som Justisdepartementet har ansvaret for, samt i regulære fengsler (Amnesty International 2011, s. 5). I spesialrapportørens rapport fra 2013 er det opplyst at gjestearbeidere som returnerer fra Russland, samt medlemmer av islamske bevegelser eller organisasjoner eller personer som anklages for forbindelser til slike organisasjoner er spesielt utsatt for tortur og mishandling fra sikkerhetspolitiet som et ledd i kampen mot terrorisme (UN Special rapporteur on torture 2013, s. 8). Amnesty International (2012c, s. 55) skriver videre at det har vært tilfeller der personer som har blitt tvangsreturnert til Tadsjikistan har vært utsatt for tortur og mishandling etter at de har blitt returnert.

Tortur kan også bli brukt som et pressmiddel for å få slektninger til å betale bestikkelser for å få den anholdte løslatt. Gjestearbeidere som har returnert fra utlandet kan derfor være i en spesielt utsatt posisjon, de har penger, men mangler ofte innflytelsesrike kontakter (Amnesty International 2012c, s. 16).

Ifølge Human Rights Watch (2012b) har det skjedd en viss positiv utvikling når det gjelder bruken av tortur, og myndighetene har tatt en del grep for å få bukt med problemet. I mai 2012 tillot tadsjikiske myndigheter at FNs spesialrapportør på tortur besøkte landet. Straffeloven ble revidert i begynnelsen av 2012, slik at den nå innbefatter en definisjon av tortur som er i samsvar med internasjonal rett. I mars samme år meddelte myndighetene at de ville sette ut i live flere av anbefalingene fra FNs spesialrapportør, inkludert å sikre arresterte tilgang til advokat og helsehjelp mens de er i varetekt, samt sikre at navnene på polititjenestemennene som står bak arrestasjonen blir registrert. I september 2012 ble den første rettssaken etter at den nye loven hadde trådt i kraft gjennomført, og en polititjenestemann ble dømt til syv års fengsel for bruk av tortur og maktmisbruk (Human Rights Watch 2012b, s. 7-8). Imidlertid er det bare unntaksvis at tjenestemenn blir stilt til ansvar for mishandling og bruk av tortur (Amnesty International 2012b, s. 4). Og til tross for at den arresterte ifølge loven har rett til å se sin advokat rett etter pågripelsen, etterfølges dette ofte ikke i praksis, og den pågrepne vil i mange tilfeller bli holdt isolert mens de første avhørene pågår (Amnesty International 2012b, s. 2). Risikoen for å bli utsatt for tortur og mishandling er spesielt høy i denne perioden, ifølge Amnesty International (2012c, s. 20).

Det har vært flere saker i tadsjikisk media angående bruk av tortur i det siste året, noe som ifølge en rapport fra OSSE (2012, s. 3) indikerer at det er en økende politisk åpenhet om temaet, og en økt vilje til å ta tak i problemet.

3.4 FORHOLDENE I FENGSELENE

Fengselsforholdene i Tadsjikistan er generelt dårlige. Fengslene er overfylte og preget av dårlige sanitære forhold, mangel på mat, medisiner og medisinsk personale. Den dårlige standarden på landets fengsler er bekreftet av observatører fra OSSE (Svenska Utrikesdepartementet 2012, s. 3). Ifølge U.S. Department of State (2012b, s. 3) beskriver innsatte forholdene i fengslene som ”harsh and life-threatening”, og sykdom og sult er utbredt. FN rapporterer om et høyt antall tuberkulose- og hiv-smittede.

Ifølge tadsjikiske myndigheter skal det ikke være noen politiske fanger i Tadsjikistan, de hevder også at det i 2011 ikke hadde forekommet noen politisk motiverte arrestasjoner. Imidlertid hevder opposisjonspartier og lokale observatører at myndighetene selektivt straffeforfølger politiske motstandere (U.S. Department of State 2012b, s. 6). Ifølge U.S. Department of State (2012b, s. 6) var det ingen sikre tall på antallet politiske fanger.

3.5 RETTSVESENET

Rettsvesenet er for en stor del uendret siden sovjettiden og er preget av korrupsjon og ineffektivitet. Den dømmende makten skal ifølge grunnloven være uavhengig, men er i praksis påvirket av den politiske makten, og presidenten har makt til å innsette og avsette dommere. Utdanningsnivået blant dommere er generelt lavt og lave lønninger gjør at korrupsjon er utbredt (Svenska Utrikesdepartementet 2012, s. 3).

Tiltalte har rett til forsvarer, men blir i mange tilfeller nektet dette (Svenska Utrikesdepartementet 2012, s. 3). Ifølge loven har tiltalte rett til advokat betalt av det offentlige, men det er sjelden at det skjer. Det er imidlertid flere frivillige organisasjoner som tilbyr gratis rettshjelp (U.S. Department of State 2012b, s. 5).

I teorien skal prinsippet om at den tiltalte er uskyldig til det motsatte er bevist gjelde. Imidlertid er det ofte ikke slik i praksis, og det skjer svært sjelden at tiltalte blir frifunnet. Av i alt 5973 saker i 2011 var det kun 54 saker som resulterte i helt eller delvis frifinnelse (U.S. Department of State 2012b, s. 5).

Det fins en ombudsmannsordning som har som oppgave å forsvare innbyggernes rettigheter og undersøke klager fra allmennheten. Imidlertid lider ombudsmannen under mangel på ressurser og kan heller ikke sies å være helt uavhengig. I diskusjoner med for eksempel EU, har ombudsmannen snarere forsvart myndighetenes handlinger, for eksempel når det gjelder journalister, heller enn å kritisere myndighetene (Svenska Utrikesdepartementet 2012, s. 4; U.S. Department of State 2012b, s. 15).

3.6 DØDSSTRAFF

Dødsstraff er ikke avskaffet i Tadsjikistan, men det har ikke blitt gjennomført noen henrettelser siden 2004.

I 2003 ble dødsstraff avskaffet for kvinner og for menn under 18 år. I tillegg ble antallet forbrytelser som kunne straffes med døden redusert fra 15 til 5. Det er fortsatt dødsstraff for alvorlige forbrytelser som mord, voldtekt under skjerpede omstendigheter, terrorisme og folkemord. 30. april 2004 innførte president Emomali Rakhmon et moratorium for dødsstraff, og siden da har det ikke blitt gjennomført noen henrettelser (Svenska Utrikesdepartementet 2012).

4. SITUASJONEN FOR SPESIFIKKE GRUPPER

4.1 RELIGIØSE

4.1.1 Hizb-ut-Tahrir

Hizb-ut-Tahrir kan oversettes med "Frigjøringspartiet." Det er en islamistisk organisasjon som har som målsetning å opprette et pan-islamisk kalifat i det som oppfattes som den muslimske delen av verden, blant annet Sentral-Asia. Hizb-ut-Tahrir er ikke noe politisk parti slik vi vanligvis forstår begrepet. Man kan snarere karakterisere organisasjonen som en politisk bevegelse som søker innflytelse uten å bruke de parlamentariske organene i landene der den er representert (Landinfo 2008, s. 16). Hizb-ut-Tahrir er forbudt i de fleste muslimske land, men står ikke på USAs terrorliste, da det ikke er tilstrekkelig bevist at organisasjonen har vært involvert i voldelige aksjoner. Bevegelsen er imidlertid sterkt antisemittisk og antivistlig (USCIRF 2012, s. 190).

Hizb-ut-Tahrir er en av flere muslimske organisasjoner som er forbudt i Tadsjikistan.

I løpet av de siste ti årene skal tadsjikiske myndigheter ha fengslet over 500 personer på grunn av medlemskap i Hizb-ut-Tahrir, og 40 personer ble dømt for Hizb-ut-Tahrir medlemskap i første halvdel av 2011 (USCIRF 2012, s. 190). Det er rapporter om at myndighetenes forfølgelse av Hizb-ut-Tahrir medlemmer synes å være politisk motivert. For eksempel ble BBC-reporteren Urunboy Usmonov arrestert i 2011 for å ha hatt kontakt med Hizb-ut-Tahrir (Committee to Protect Journalists 2011) (se kapittel 4.4).

4.1.2 Andre religiøse minoriteter

Tadsjikiske myndigheter har forbudt flere religiøse organisasjoner som de ser på som ekstremistiske. Dette gjelder først og fremst islamistiske organisasjoner, men også Jehovas vitner er forbudt.

Jamaat Tabligh har vært forbudt i Tadsjikistan siden 2006 (International Crisis Group 2009, s. 6). Dette er en muslimsk, misjonærbevegelse som har sitt utspring i Sør-Asia. Medlemmene vektlegger bønn, forkynnelse og respekt for andre. *Jamaat Tabligh* blir beskrevet som en ikke-politisk, ikke-voldelig bevegelse som vektlegger individuell fromhet. Tadsjikiske myndigheter skal imidlertid ha uttrykt bekymring for at gruppen forkynner en fremmed ideologi og utgjør en trussel mot sosial stabilitet i landet (USCIRF 2012, s. 191).

Det har vært flere tilfeller av straffeforfølgelse av medlemmer av *Jamaat Tabligh*. I 2010 ble 95 personer dømt til lange fengselsstraffer og høye bøter for medlemskap i organisasjonen. 55 av disse ble gitt fengselsstraffer mellom tre og seks år, de resterende ble ilagt høye bøter (Bayram 2011).

Jamaat Tabligh skal i dag være lite aktiv i Tadsjikistan grunnet myndighetenes strenge reaksjoner mot medlemmene (Rotar 2013).

I 2009 ble den salafistiske retningen innen islam forbudt av tadsjikisk høyesterett. Begrunnelsen for forbudet skal ha vært å beskytte den konstitusjonelle orden, styrke den nasjonale sikkerheten og hindre konflikt mellom religionene. I tillegg er det forbudt å importere og distribuere salafistisk litteratur (Bayram 2009).

Salafismen er ikke en enhetlig bevegelse, men en puritansk retning innen islam som oppstod blant reformorienterte muslimer på slutten av 1800-tallet og begynnelsen 1900-tallet. Salafistene regner Koranen og hadith'en (muntlige overleveringer fra profeten Muhammed) som den øverste religiøse autoritet (Bayram 2009).

Det er rapportert om fengslinger av salafister. I januar 2010 ble syv personer dømt til fengsel i fem til syv år for medlemskap i salafist-bevegelsen (USCIRF 2012, s. 191). I januar 2011 ble to grupper av salafister anholdt i distriktet Qubodiyon. Ifølge lokale myndigheter skal lederne av de to gruppene ha organisert undervisning i islam for barn, og planlagt å sende barna ulovlig ut av landet for å studere. Det er kun et begrenset antall imamer som har lov til å undervise barn i religion (U.S. Department of State 2012a, s. 5).

I tillegg til disse muslimske organisasjonene er også Jehovas vitner forbudt, og det er rapportert om razziaer og bøtelegging av medlemmer av Jehovas vitner. I 2009 ble det reist straffesak mot flere medlemmer av Jehovas vitner, men etter det Landinfo kjenner til foreligger det ikke noen dom i saken (Landinfo 2013).⁷

4.2 ETNISKE MINORITETER

4.2.1 Usbekere

Usbekere er den største minoriteten i Tadsjikistan og utgjør rundt 15 % av befolkningen. Den usbekiske minoriteten er stort sett bosatt i den vestlige delen av landet, nær grensen mot Usbekistan (Minority Rights Group International 2012, s. 125).

Forholdet mellom Tadsjikistan og Usbekistan er anstrengt, og har vært det i flere år. Siden oppløsningen av Sovjetunionen i 1991 har de to landene hatt flere grensekonflikter seg imellom. Dette har sin bakgrunn i at grensene på 1920-tallet ble satt uten å ta hensyn til naturlige geografiske grenser eller etniske grupperinger, for på den måten å unngå separatisme. Under sovjettiden hadde disse grensene liten praktisk betydning, men da landene i det tidligere Sovjetunionen fikk sin uavhengighet, fikk naturlig nok grensespørsmålet en helt annen betydning (Landinfo 2009, s. 1).

⁷ Se også Landinfo (2013) for mer informasjon om Jehovas vitner.

En viktig kilde til konflikt mellom Usbekistan og Tadsjikistan er byggingen av det planlagte Rogun-vannkraftverket, verdens høyeste demning, i Tadsjikistan. Usbekistans president, Islam Karimov, har protestert kraftig mot byggingen, da han frykter at Tadsjikistan på den måten vil kunne utøve kontroll over Usbekistans økonomi. Bomulldyrking er en viktig del av usbekisk økonomi, og for å dyrke bomullen er landet avhengig av vann som renner fra elvene i de tadsjikiske fjellene. Karimov har til og med truet med at byggingen av Rogun kan føre til krig mellom de to landene (Parshin 2012a).

En annen kilde til konflikt er at de to landene skylder på hverandre for spredning av religiøs fundamentalisme. Majoriteten av de som har blitt fengslet på grunn av tilhørighet til Hizb-ut-Tahrir i Tadsjikistan er etniske usbekere. I tillegg har det vært konflikter rundt visum, og landene har i perioder hatt visumplikt seg i mellom, senest sommeren 2012, da Usbekistan gjeninnførte krav om utreisevisum for usbekiske borgere som ønsket å reise til Tadsjikistan. Dette har ført til vanskeligheter for personer som reiser frem og tilbake mellom de to landene på grunn av familietilknytning eller handel på basarene (Landinfo 2009, s. 2; Parshin 2012a).

Til tross for myndighetene i de to landenes anstrengte forhold, er det ikke rapportert om at usbekere i Tadsjikistan generelt er utsatt for alvorlige overgrep som følge av sin etnisitet. Ifølge U.S. Department of State (2012b, s. 20) er etnisk diskriminering ikke noe stort problem i Tadsjikistan. Minority Rights Group International (2012) skriver at usbekere i Tadsjikistan opplever sterkere press som følge av konflikten mellom tadsjikiske og usbekiske myndigheter. Det er imidlertid ikke presisert i rapporten hva slags press det er snakk om.

Videre skriver U.S. Department of State (2012b) at usbekere opplever barrierer når det gjelder politisk deltakelse, og at dette skyldes myndighetenes språkpolitikk. Selv om grunnloven garanterer språklig mangfold, blir bruken av andre språk enn tadsjikisk i praksis motarbeidet i det offentlige liv, og det er få tv- og radiostasjoner som har sendinger på usbekisk. I tillegg kreves det at offentlig ansatte må beherske tadsjikisk, og det kreves også svært gode tadsjikisk-kunnskaper for å kunne studere ved universitetet. Selv om alle skoleelever har to timer med tadsjikisk-undervisning pr. dag, er det mange usbekere på landsbygda som ikke kan skrive og lese tadsjikisk (Minority Rights Group International 2012, s. 125). Svenska Utrikesdepartementet (2012, s. 9) skriver at det usbekiske språkets stilling i det tadsjikiske samfunnet stadig blir svakere, og at det er en nedgang i antall usbekiskspråklige aviser, tv-program og skoler.

U.S. Department of State (2012b, s. 20) opplyser at det har vært tilfeller der polititjenestemenn har trakassert etniske usbekere, men at det kun er noen få rapporter om dette.

I 2009 fikk Landinfo opplyst via en representant for en internasjonal organisasjon at det er mange tadsjikere og usbekere som lever i blandingsekteskap, og at kontakten mellom usbekere og tadsjikere er tett, samt at mange usbekere snakker tadsjikisk. Imidlertid opplyser den samme kilden at det kan være lettere for etniske tadsjikere enn etniske usbekere å få jobb, og at etniske usbekere klager over diskriminering i arbeidslivet (som sitert i Landinfo 2009, s. 2).

4.2.2 Russere

De fleste russere forlot Tadsjikistan på 1990-tallet og utgjør ifølge en rapport fra 2008 rundt 1 % av befolkningen. Russerne er stort sett bosatt i hovedstaden og andre byer (Minority Rights Group International 2008).

Myndighetene i Tadsjikistan har forsøkt å stanse utflyttingen av etniske russere, da mange etniske russere er høyt utdannet og landet trenger denne kompetansen. I 1995 inngikk Tadsjikistan en avtale om dobbelt statsborgerskap med Russland, delvis som et forsøk på å stanse utflyttingen av etniske russere. Videre har tadsjikiske myndigheter opprettholdt russisk-språklige skoler, og russisk er mye brukt innen statsadministrasjonen og i forretningslivet. Disse tiltakene har imidlertid ikke bidratt til å minke utflyttingen i særlig grad (Minority Rights Group International 2008). Svenska Utrikesdepartementet (2012, s. 9) skriver at det russiske språkets stilling også har blitt sterkere etter at presidenten besluttet at russisk skal være obligatorisk i grunnskolen. Imidlertid virker det som om det fortsatt er mange russere som ønsker å forlate landet, primært av økonomiske årsaker. De russerne som har blitt igjen i Tadsjikistan skal være de som ikke har hatt råd til å flytte (Minority Rights Group International 2008).

Ifølge Minority Rights Group International (2008) er det liten grad av statlig diskriminering av etniske russere, gitt den viktige rollen russerne spiller i samfunnet og det russiske språkets stilling. Imidlertid har det vært tilfeller av trakassering. Et eksempel er russiske familier som har blitt drevet ut av leilighetene sine av etniske tadsjikere. Utbruddet av borgerkrigen (se kapittel 2.2) ble fulgt av sterke anti-russiske og anti-usbekiske holdninger over hele Tadsjikistan, særlig i sør, og på begynnelsen av 1990-tallet var det tilfeller av vold og trakassering mot russere og andre slaver (Naval Postgraduate School 2009, s. 6). Denne volden har imidlertid stort sett opphørt ifølge Minority Rights Group International (2008).

4.3 KVINNER

Kvinner har tradisjonelt sett hatt en underordnet posisjon i det tadsjikiske samfunnet, og situasjonen forverret seg etter Sovjetunionens sammenbrudd. Men også i sovjettiden forekom det arrangerte ekteskap, betaling av brudepris og polygami (Advocates for Human Rights 2008, s. 6).

Vold mot kvinner er svært utbredt i Tadsjikistan. Ifølge U.S. Department of State (2012b, s. 16) har mellom en tredel og halvparten av alle kvinner opplevd å bli utsatt for psykisk, fysisk eller seksuell mishandling fra enten ektemannen eller andre familiemedlemmer. Imidlertid er det sjelden at slike saker etterforskes, og mange forhold blir heller ikke anmeldt, noe som i stor grad skyldes samfunnets holdninger til vold mot kvinner og kvinnes stilling i samfunnet generelt. En undersøkelse utført i Khatlon-distriktet i den sørvestlige delen av Tadsjikistan i 2005, viste at både kvinner og menn mente at det er riktig å slå kvinner dersom de er ulydige, går ut av huset uten tillatelse, ikke har middagen klar i tide eller ikke tar seg godt nok av barna. Ofte får kvinnene selv skylden for mishandlingen, og beskjed om å holde ut eller å forandre sin væremåte. Det regnes også som skamfullt å fortelle om mishandling. Et ønske om å bevare familiens enhet kan også være en grunn til at svært få saker anmeldes (Advocates for Human Rights 2008). Andre grunner til at slike saker ikke anmeldes er frykt for represalier, og politiets og rettsvesenets manglende evne og vilje til å ta tak i sakene, noe som fører til omfattende

straffefrihet for gjerningsmennene (U.S. Department of State 2012b, s. 16). Selvmord som følge av mishandling er, ifølge Advocates for Human Rights (2008, s. 14), vanlig i Tadsjikistan.

Kvinner risikerer ikke bare å bli utsatt for vold fra sine ektemenn. Mange opplever også psykisk og fysisk mishandling fra sin svigerfamilie, særlig sin svigermor (Amnesty International 2009, s. 17; Advocates for Human Rights 2008, s. 17). Det er vanlig at en kvinne flytter inn hos sin ektemanns familie etter at de har giftet seg, og unge kvinner, som tradisjonelt innehar en underordnet posisjon i det tadsjikiske samfunnet, er forventet å adlyde ektemannen og svigerfamilien. Det er først når en kvinne får sine egne sønner i gifteferdig alder at de får mer makt, og kontroll over sine egne sønner og svigerdøtre (Amnesty International 2009, s. 17).

I desember 2012 ble det vedtatt en egen lov mot familievold, etter mange utsettelse. Før dette fantes det ikke noen egen lov rettet mot vold i hjemmet. Ifølge den nye loven kan vold i hjemmet straffes med opp til 15 dagers fengsel eller bøter (RFE/RL 2012e). Det er uvisst hvordan denne loven vil slå ut.

Kvinnenes underordnede posisjon i samfunnet bidrar til å sette dem i en sårbar posisjon. Tradisjonelle holdninger tilsier at kvinnene skal gifte seg tidlig og ta seg av familien og hjemmet, og ofte er de økonomisk avhengige av ektemannen, noe som gjør det svært vanskelig å bryte ut av voldelige ekteskap (Advocates for Human Rights 2008, s. 22). Tidligere var det vanlig, i hvert fall i byene, at kvinner tok utdanning og jobbet. De siste årene har det imidlertid blitt vanlig at kvinner slutter svært tidlig på skolen for å gifte seg (Svenska Utrikesdepartementet 2012, s. 8). Ekteskap er ofte arrangert av familien, og til tross for at minimumsalderen for å gifte seg er 18 år, var 13,4 % av jenter mellom 15 og 19 år gift ifølge tall fra 2010 (UNFPA u.å., s. 3). Fattigdom, tradisjonelle holdninger og religion nevnes som grunner til at jenter ofte blir giftet bort tidlig fremfor å gå på skole (UNFPA u.å., s. 4; Qodir 2012).

Polygami er blitt mer vanlig etter at Tadsjikistan fikk sin uavhengighet i 1991, og er også sosialt akseptert, til tross for at det er forbudt ved lov. En grunn til dette er den skjeve kjønnsfordelingen grunnet borgerkrigen, samt at mange menn emigrerer til utlandet for å arbeide. Mannen er gjerne lovlig gift med sin første kone og kun religiøst gift med sin andre kone. Dette setter kvinnene i slike ekteskap i en svært sårbar situasjon, da hun etter loven ikke er formelt gift og derfor uten formelle rettigheter (Qodir 2011).

4.4 JOURNALISTER

Det er rapportert om tilfeller av trakassering og bruk av rettssaker mot journalister som ytrer seg kritisk til myndighetene (Amnesty International 2012a; Svenska Utrikesdepartementet 2012, s. 1). Freedom House (2012) skriver at særlig myndighetskritiske aviser kan risikere knusende injuriedømmer. Ifølge Svenska Utrikesdepartementet (2012, s. 4) er trusler, mishandling og trakassering av journalister vanlig.

Human Rights Watch (2013, s. 484) rapporterer også at journalister er utsatt for trusler og voldelige angrep. I mai 2012 ble Daler Sharifov, en reporter for statlig fjernsyn, slått bevisstløs av ukjente gjerningsmenn. Rett før angrepet hadde han vært med på å starte en organisasjon som skulle samle ungdommer og jobbe mot

regionalisering av politikken i Tadsjikistan (Avesta 2012). Også to andre journalister ble i 2012 utsatt for voldelige angrep som synes å ha vært forbundet med deres arbeid (Human Rights Watch 2013, s. 484).

Rettsvesenet blir brukt for å ramme kritiske journalister (Amnesty International 2012a). I oktober 2011 ble BBC-journalisten Urunboy Usmonov dømt til tre års fengsel for deltakelse i Hizb-ut-Tahrir-aktiviteter. Han ble imidlertid løslatt rett etterpå på grunn av et amnesti. Samme måned ble journalisten Makhmadjusuf Ismojlov dømt for ærekrenkelse og for å oppfordre til hat. Ifølge andre journalister skal tiltalen ha vært relatert til en kritisk artikkel som Ismojlov skrev om lokale myndigheter. Ismojlov ble løslatt, men måtte betale en bot på 7000 USD og fikk et forbud mot å arbeide som journalist i tre år (Amnesty International 2012a, Committee to Protect Journalists 2011).

Ifølge Committee to Protect Journalists (2011) var dommen mot de to overnevnte journalistene politisk motivert.

Journalister som rapporterer om tilfeller av tortur og mishandling er også utsatt for press og kan risikere alvorlig trakassering. I januar 2011 ble journalisten Ramzija Mirzobekova, som jobber for nyhetsbyrået Asia Plus, anklaget for å ha ærekrenket en høyere embetsmann innen politiet. Embetsmannen krevde 1 million tadsjikiske somoni i kompensasjon (rundt 210 000 USD) (Amnesty International 2012b, s. 6).

4.5 SEKSUELLE MINORITETER

I 1998 ble forbudet mot seksuelle handlinger mellom menn opphevet. Seksuelle handlinger mellom kvinner har aldri vært forbudt (Svenska Utrikesdepartementet 2012, s. 9).

Tradisjonelle holdninger mot homoseksuelle, biseksuelle og transpersoner innebærer at dette ikke er akseptert i samfunnet, og personer som åpent viser sin homoseksualitet kan risikere å bli utsatt for trakassering av omgivelsene (Svenska Utrikesdepartementet 2012, s. 9). U.S. Department of State (2012b, s. 20) skriver også at det er stor grad av diskriminering av denne gruppen i det tadsjikiske samfunnet, og at det er liten eller ingen aktivisme til støtte for homofile.

Ifølge U.S. Department of State (2012b, s. 20) var det ingen kjente tilfeller av vold mot homofile, og det var heller ingen dokumenterte tilfeller av diskriminering fra myndighetenes side.

Imidlertid er det, ifølge en rapport fra 2011, svært vanlig med seksuell og fysisk vold mot homofile og bifile menn fra politiets side. Ifølge denne rapporten er det tilfeller av at politiet driver med utpressing av homofile ved at de tar kontakt via nettsteder for homofile for så å presse dem for penger (Equal Opportunities, LGBT Organization Labrys & The Sexual Rights Initiative 2011). I en artikkel fra IWPR (Kim, Shoshina, Tokbaeva, Olimov, Olimov & Tursunzoda 2012) beskrives også tilfeller av trakassering og vold mot homofile utført av familien, og også forsøk på å kurere den homofile. En mann skal ha blitt bundet fast til en radiator og forlatt i kulden uten mat en hel helg, mens det ble bedt for ham for å utdrive de onde åndene. Amnesty International (2012c, s. 15) skriver videre at homofile menn, og menn som antas å være homofile, er spesielt utsatt for politivold, ifølge lokale NGOer. Ofte blir de anholdt av politiet og holdt i et par timer, og i en del tilfeller slått, før de blir løslatt mot bestikkelser.

På grunn av manglende muligheter og diskriminering velger mange homofile og bifile menn å forlate Tadsjikistan for å bosette seg i Kasakhstan og Russland (Equal Opportunities, LGBT Organization Labrys & The Sexual Rights Initiative 2011, s. 3).

Det er også rapportert om overgrep og trakassering av lesbiske kvinner. En lesbisk kvinne skal ha blitt voldtatt av sin eksmann. Da hun forsøkte å anmelde forholdet til politiet skal hun ha fått høre at hun burde være glad for at hun ikke hadde blitt drept. Mange kvinner i Tadsjikistan blir giftet bort til en mann som familien har bestemt for dem i veldig ung alder og deres liv er i stor grad kontrollert av familien, ektemannen og svigerfamilien. De har derfor svært få muligheter til å leve åpent som lesbiske eller til å organisere seg (Equal Opportunities, LGBT Organization Labrys & The Sexual Rights Initiative 2011, s. 4).

5. REFERANSER

Skriftlige kilder

- Advocates for Human Rights (2008, 1. oktober). *Domestic Violence in Tajikistan*. Minneapolis: Advocates for Human Rights. Tilgjengelig fra http://www.theadvocatesforhumanrights.org/uploads/tajikistan_3_6_07_layout_-_final_mc.pdf [lastet ned 15. januar 2013]
- Amnesty International (2009, november). *Violence is not just a family affair. Women face abuse in Tajikistan*. London: Amnesty International. Tilgjengelig fra <http://www.amnesty.org/en/library/asset/EUR60/001/2009/en/59bb6e9b-727d-496b-b88d-1245a750d504/eur600012009en.pdf> [lastet ned 14. januar 2013].
- Amnesty International (2011, 31. juli). *Tajikistan, Torture and other ill-treatment, impunity, violations of freedom of expression, violence against women and retention of the death penalty. Amnesty International Submission to the UN Universal Periodic Review, October 2011*. London: Amnesty International. Tilgjengelig fra <http://www.amnesty.org/en/library/asset/EUR60/006/2011/en/ba66d679-2954-4e7c-a245-71e20f05465b/eur600062011en.pdf> [lastet ned 3. januar 2013]
- Amnesty International (2012a, 24. mai). *Amnesty International Report 2012 – Tajikistan*. London: Amnesty International. Tilgjengelig fra <http://amnesty.org/en/region/tajikistan/report-2012> [lastet ned 29. november 2012]
- Amnesty International (2012b, 12. juli). *No Justice, No Protection: Torture and Other Ill-treatment by Law Enforcement Officials in Tajikistan*. London: Amnesty International. Tilgjengelig via Refworld <http://www.unhcr.org/refworld/topic/4565c22532,4565c25f407,4fffc8202,0,...html> [lastet ned 3. desember 2012]
- Amnesty International (2012c, 12. juli). *Shattered lives. Torture and other ill-treatment in Tajikistan*. London: Amnesty International. Tilgjengelig fra <http://www.amnesty.org/en/library/asset/EUR60/004/2012/en/70f54751-5579-4f54-bcca-66a0c8856b5b/eur600042012en.pdf> [lastet ned 9. april 2013]
- Atkin, M. (1997). Tajikistan: reform, reaction and civil war. I: Bremmer, I., Taras, R. (Red.), *New States, New Politics: Building the Post-Soviet Nations*. Cambridge: Cambridge University Press, 602-633.
- Avesta (2012, 8. mai). Unknown People Beat Leader of Unregistered Youth Organization in Dushanbe. *Avesta*. Tilgjengelig fra <http://www.avesta.tj/eng/society/2243-unknown-people-beat-leader-of-unregistered-youth-organization-in-dushanbe.html> [lastet ned 6. mars 2013]
- Bayram, M (2009, 23. januar). Tajikistan: Islamic school of thought banned. *Forum 18*. Tilgjengelig fra http://www.forum18.org/Archive.php?article_id=1243 [lastet ned 5. mars 2013]
- Bayram, M. (2011, 17. mars). Tajikistan: Religious freedom survey, March 2011. *Forum 18*. Tilgjengelig fra http://www.forum18.org/Archive.php?article_id=1553 [lastet ned 20. desember 2012]
- BBC (1999, 5. november). Tajik president wins second term. *BBC News*. Tilgjengelig fra <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/506195.stm> [lastet ned 12. desember 2012]
- BBC (2010, 20. september). "Islamist gunmen" kill 23 soldiers in Tajikistan. *BBC News*. Tilgjengelig fra <http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-pacific-11367069> [lastet ned 8. april 2013]
- Committee to Protect Journalists (2011, 14. oktober). *Tajik journalists convicted, released from jail*. New York: Committee to Protect Journalists. Tilgjengelig fra

<http://cpj.org/2011/10/tajik-journalists-convicted-released-from-prison.php#more> [lastet ned 6. mars 2013]

- Equal Opportunities, LGBT Organization Labrys & The Sexual Rights Initiative (2011, oktober). *UPR Submission on Sexual Rights in Tajikistan*. [s.l.]: [s.n.]. Tilgjengelig fra http://www.labrys.kg/files/Labrys_Equal_Opportunities_SRI_-_Joint_Submission_-_TAJIKISTAN_-_Oct._2011.pdf [lastet ned 6. mars 2013]
- Eurasianet (2012, 27. november). Tadsjikistan: Mass Migration Good for Regime, Argues Political Scientist. *Eurasianet*. Tilgjengelig fra <http://www.eurasianet.org/node/66225> [lastet ned 28. november 2012]
- Europa World Plus a. *Tajikistan: Geography*. London: Routledge [Elektronisk abonnementsstjeneste, lastet ned 20. november 2012]
- Europa World Plus b. *Tajikistan: Historical Context*. London: Routledge [Elektronisk abonnementsstjeneste, lastet ned 20. november 2012]
- Europa World Plus c. *Tajikistan: History*. London: Routledge [Elektronisk abonnementsstjeneste, lastet ned 12. desember 2012]
- Fayz, Kh. (2010, 27. September). Tajikistan youth turn to radical islam. *BBC News*. Tilgjengelig fra <http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-pacific-11398444> [lastet ned 8. januar 2013]
- Foroughi, P. (2012, 30. juni). *Nations in Transit 2012 – Tajikistan*. Washington D.C.: Freedom House. Tilgjengelig fra <http://www.freedomhouse.org/report/nations-transit/2012/tajikistan> [lastet ned 7. mars 2013]
- Freedom House (2012, 10. august). *Freedom in the World 2012 – Tajikistan*. Washington D.C.: Freedom House. Tilgjengelig fra <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2012/tajikistan> [lastet ned 29. november 2012]
- Human Rights Watch (2012a, 25. oktober). *Tajikistan: Rights Group Forced to Close*. New York: Human Rights Watch. Tilgjengelig fra <http://www.hrw.org/news/2012/10/25/tajikistan-rights-group-forced-close> [lastet ned 29. november 2012]
- Human Rights Watch (2012b, 15. november). *Central Asia Briefing Paper*. New York: Human Rights Watch. Tilgjengelig fra <http://www.hrw.org/news/2012/11/15/central-asia-overview-key-human-rights-concerns-and-recommendations> [lastet ned 3. desember 2012]
- Human Rights Watch (2013, 31. januar). *Human Rights Watch Report 2013 – Tajikistan*. New York: Human Rights Watch. Tilgjengelig fra https://www.hrw.org/sites/default/files/wr2013_web.pdf [lastet ned 10. april 2013]
- International Crisis Group (2009, 15. desember). *Central Asia: Islamists in Prison*. Bisjkek/Brussel: International Crisis Group. Tilgjengelig fra <http://www.crisisgroup.org/~media/Files/asia/central-asia/b97%20Central%20Asia%20Islamists%20in%20Prison> [lastet ned 5. mars 2013]
- Kim, Y., Shoshina, E., Tokbaeva, D., Olimov, U., Olimov, O. & Tursunzoda, M. (2012, 2. februar). Homophobia Endemic in Tajikistan, Kyrgyzstan. *Institute for War and Peace Reporting*. Tilgjengelig fra <http://iwpr.net/report-news/homophobia-endemic-tajikistan-kyrgyzstan> [lastet ned 6. mars 2013]
- Kort, M. (2004). *Nations in Transition: Central Asian Republics*. New York: Facts On File, Inc.
- Landguiden a. *Tadzjikistan: Befolkning & språk*. Stockholm: Utrikespolitiska Institutet [Elektronisk abonnementsstjeneste, lastet ned 19. november 2012]
- Landguiden b. *Tadzjikistan: Ekonomi*. Stockholm: Utrikespolitiska Institutet [Elektronisk abonnementsstjeneste, lastet ned 20. november 2012]

- Landguiden c. *Tadsjikistan: Geografi*. Stockholm: Utrikespolitiska Institutet [Elektronisk abonnementsstjeneste, lastet ned 6. november 2012].
- Landguiden d. *Tadsjikistan: Modern historia*. Stockholm: Utrikespolitiska Institutet [Elektronisk abonnementsstjeneste, lastet ned 12. desember 2012]
- Landinfo (2008, 30. oktober). *Usbekistan – landnotat*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra http://landinfo.no/asset/747/1/747_1.pdf [lastet ned 11. februar 2013]
- Landinfo (2009, 3. februar). *Tadsjikistan: Etniske usbekere i Tadsjikistan*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra http://landinfo.no/asset/1276/1/1276_1.pdf [lastet ned 25. februar 2013]
- Landinfo (2013, 26. februar). *Tadsjikistan: Jehovas vitner*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra http://landinfo.no/asset/2311/1/2311_1.pdf [lastet ned 5. mars 2013]
- Minority Rights Group International (2008). *World Directory of Minority and Indigenous Peoples – Tajikistan: Russians and Ukrainians*. London: Minority Rights Group International. Tilgjengelig via Refworld <http://www.unhcr.org/refworld/publisher/MRGI,TJK,49749c9ec.0.html> [lastet ned 8. januar 2013]
- Minority Rights Group International (2012, 28. juni). *State of the World's Minorities and Indigenous Peoples 2012 – Tajikistan*. London: Minority Rights Group International. Tilgjengelig via UNESCO <http://www.unesco.org/library/PDF/MRG.pdf> [lastet ned 8. januar 2013]
- Naval Postgraduate School (2009, juli). *Central Asia Executive Summary Series*. Monterey, CA: Naval Postgraduate School, Department of National Security Affairs. Tilgjengelig fra http://www.nps.edu/programs/ccs/Docs/Central_Asia/Tajikistan_July09.pdf [lastet ned 6. desember 2012]
- O'Connor, C. (2012, 16. oktober). Tajik Torture Claims Put Prisons Under Scrutiny. *Watchdog* [blog]. Tilgjengelig via RFE/RL <http://www.rferl.org/content/tajik-prisons-prison-ikromzoda-sharifov-kazakov/24741689.html> [lastet ned 3. januar 2013]
- OSSE (2012, 13. november). *Activity Report 01-31 October 2012*. Dusjanbe: OSSE. Tilgjengelig fra <http://www.par-anoia.net/assessment/at/OSCE/secfr0522%20ar%20oct.pdf> [lastet ned 3. desember 2012]
- Parshin, K. (2012a, 3. oktober). Uzbekistan and Tajikistan: Souring Political Relations Damaging Human Ties. *Eurasianet*. Tilgjengelig fra <http://www.eurasianet.org/node/65994> [lastet ned 8. januar 2013]
- Parshin, K. (2012b, 6. desember). Tajikistan: Locals Saying "Proshai" (Прощай) to Russian. *Eurasianet*. Tilgjengelig fra <http://www.eurasianet.org/node/66262> [lastet ned 6. desember 2012]
- Payne, J. (1996). Tajikistan and the Tajiks. I: Smith, G. (Red.), *The Nationalities Question in the Post-Soviet States*. New York: Longman, 367-384.
- Qodir, H. (2011, 13. desember). Multiple Marriages in Tajikistan. *Institute for War and Peace Reporting*. Tilgjengelig fra <http://iwpr.net/report-news/multiple-marriages-tajikistan> [lastet ned 16. januar 2013]
- Qodir, H. (2012, 18. mai). Education Hampers Marriage for Rural Tajik Women. *Institute for War and Peace Reporting*. Tilgjengelig fra <http://iwpr.net/report-news/education-hampers-marriage-rural-tajik-women> [lastet ned 16. januar 2013]
- Reporters without Borders (2012, 25. januar). *World Press Freedom Index 2011-2012*. Paris: Reporters without Borders. Tilgjengelig fra http://en.rsfb.org/IMG/CLASSEMENT_2012/C_GENERAL_ANG.pdf [lastet ned 28. november 2012]
- RFE/RL, dvs. Radio Free Europe/Radio Liberty (2009, 7. oktober). Tajikistan Drops Russian As Official Language. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. Tilgjengelig fra

http://www.rferl.org/content/Tajikistan_Drops_Russian_As_Official_Language/1846118.html
[lastet ned 19. november 2012]

- RFE/FL (2012a, 13. juni). Tajik Language Proficiency Becomes Mandatory for Lawmakers. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. Tilgjengelig fra <http://www.rferl.org/content/tajik-language-proficiency-mandatory-for-lawmakers/24613439.html> [lastet ned 20. november 2012]
- RFE/RL (2012b, 1. august). More Websites Blocked As Situation In Restive Tajik Region Remains Unclear. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. Tilgjengelig fra <http://www.rferl.org/content/websites-blocked-as-tajik-situation-unclear/24663623.html> [lastet ned 28. november 2012]
- RFE/RL (2012c, 21. september). Relatives Say Dead Tajik Inmate Was Tortured. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. Tilgjengelig fra <http://www.rferl.org/content/relatives-say-dead-tajik-inmate-was-tortured/24715581.html> [lastet ned 3. januar 2013]
- RFE/RL (2012d, 26. november). Tajikistan Blocks Facebook Again. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. Tilgjengelig fra <http://www.rferl.org/content/tajikistan-blocks-facebook-again/24781425.html> [lastet ned 28. november 2012]
- RFE/RL (2012e, 19. desember). Tajik Parliament Approves Law Against Domestic Violence. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. Tilgjengelig fra <http://www.rferl.org/content/tajikistan-law-domestic-violence/24803038.html> [lastet ned 16. januar 2013]
- Rotar, I. (2013, 23. januar). The Tablighi Jamaat: A Soft Islamization from the Ferghana Valley to Russia's Turkic regions? *Jamestown Foundation*. Tilgjengelig fra http://www.jamestown.org/programs/edm/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=40356&cHash=7cf7eed86675256260f857c0892d589f [lastet ned 1. mars 2013]
- Svenska Utrikesdepartementet (2012, 30. juni). *Männskliga rättigheter i Tadzjikistan 2011*. Stockholm: Svenska Utrikesdepartementet. Tilgjengelig fra <http://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentSummaryId=28149> [lastet ned 28. november 2012]
- Tunçer-Kılavuz, İ. (2009). Political and Social Networks in Tajikistan and Uzbekistan: "clan, region and beyond". *Central Asia Survey*, 3(28), 323-334. Tilgjengelig fra <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/02634930903445052> [lastet ned 5. april 2013]
- UD (2012, 17. august). *August 2012, Tadsjikistan – Oversiktsrapport*. Oslo: Utenriksdepartementet.

Rapporten er unntatt offentlighet og kun internt tilgjengelig i Landdatabasen under Tadsjikistan/Politiske forhold, sosiale og kulturelle forhold.
- UNFPA, dvs. United Nations Population Fund (u.å.). *Tajikistan Child Marriage*. New York: UNFPA. Tilgjengelig fra <http://eeca.unfpa.org/webdav/site/eeca/shared/documents/publications/Tajikistan%20English.pdf> [lastet ned 16. januar 2013]
- UN Special Rapporteur on torture (2013, 28. januar). *Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment of punishment*, Juan E. Méndez. Geneva: UN Special Rapporteur on torture. Tilgjengelig fra http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session22/A-HRC-22-53-Add1_en.pdf [lastet ned 12. mars 2013]
- USCIRF, dvs. U.S. Commission on International Religious Freedom (2012, mars). *Annual Report of the United States Commission on International Religious Freedom*. Washington D.C.: U.S. Commission on International Religious Freedom. Tilgjengelig fra [http://www.uscifr.gov/images/Annual%20Report%20of%20USCIRF%202012\(2\).pdf](http://www.uscifr.gov/images/Annual%20Report%20of%20USCIRF%202012(2).pdf) [lastet ned 4. januar 2012]
- U.S. Department of State (2012a, 30. juli). *International Religious Freedom Report 2011 – Tajikistan*. Washington D.C.: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra

<http://www.state.gov/j/drl/rls/irf/religiousfreedom/index.htm?dliid=192937> [lastet ned 10. april 2013]

- U.S. Department of State (2012b, 24. mai). *Human Rights Practices Tajikistan 2011*. Washington D.C.: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/humanrightsreport/index.htm?dliid=186477#wrapper> [lastet ned 18. april 2013]